

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КОЗАЧЕНКО Олександр Васильович

УДК 343.222:340.134(477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ В УКРАЇНІ:
КУЛЬТУРО-АНТРОПОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ТУЛЯКОВ В'ячеслав Олексійович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
проректор з міжнародних зв'язків

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України
КОСТЕНКО Олександр Миколайович,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України,
завідувач сектора кримінального права,
кримінології та судоустрою;

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ГРИЦУК Віктор Климівич,
Навчально-науковий інститут права,
психології та економіки Львівського державного
університету внутрішніх справ, директор;

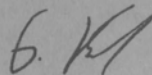
доктор юридичних наук, професор
МЕРКУЛОВА Валентина Олександрівна,
Одеський державний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
кримінального права та кримінології

Захист відбудеться 7 червня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична
академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 3 » травня 2012 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Б.А. Кормич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку кримінального права визначається пошуком ефективних форм впливу на поведінку особи, яка вчинила як злочинне, так і об'єктивно неправомірне діяння. В умовах сьогодення кримінальне законодавство характеризується певним різноманіттям правових прийомів і способів впливу з метою кари, виправлення, попередження злочинної діяльності. У той же час подальшого дослідження вимагають заходи впливу, орієнтовані на перевиховання, надання медичної допомоги і лікування особи, здійснення реституційно-компенсаційного впливу, підвищення ефективності превентивно-профілактичної діяльності, обумовленості здійснення реабілітаційно-заохочувального впливу. За таких умов існує необхідність комплексного теоретичного дослідження сукупності кримінально-правових заходів в умовах їх генезису, функціонування та практики застосування.

Кримінально-правова наука робить перші кроки у напрямку розбудови теоретично обгрунтованої системи кримінально-правових заходів, яка, з одного боку, здатна забезпечити необхідний і достатній вплив на кримінальні практики в різноманітних формах їх прояву, а з іншого – відповідає принципам функціонування правової та соціальної держави. Початковий характер системного дослідження заходів кримінально-правового впливу підтверджується і практикою їх застосування. Так, протягом останніх п'яти років в Україні частка вироків з призначенням покарання зросла у процентному відношенні з 77,5% до 86,3% від загальної кількості застосовуваних кримінально-правових заходів, тоді як кількість примусових заходів виховного характеру зменшилася з 1% від загальної кількості підсумкових рішень до 0,8%, примусове лікування з 1% зменшилося до 0,005%, а умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України) зменшилося з 18% до 10,9% при певній стабільності показників застосування примусових заходів медичного характеру на рівні 0,7% від загальної кількості прийнятих підсумкових рішень. Необхідність підвищення ролі реституційно-компенсаційних кримінально-правових заходів визначається даними про завдані злочином збитки, які з 884 млн грн у 2007 р. зросли до 3 652 млн грн у 2011 р.

Наведені аргументи переконують у тому, що серед усіх кримінально-правових заходів, передбачених діючим законодавством, зберігається домінування кримінального покарання. Значна кількість кримінально-правових заходів залишається недостатньо витребуваною у випадках можливого і доцільного їх застосування. Крім того, у процесі гуманізації діючого законодавства існує нагальна потреба розширення меж здійснення кримінально-правового впливу за рахунок теоретико-методологічного забезпечення різноманіття заходів як примусового, так і заохочувального характеру, здатних утворити режим необхідного і достатнього впливу на особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Ступінь розробленості проблеми дефініції, генезису та функціонування кримінально-правових заходів визначають праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: А. Астемірова, Л.В. Багрій-Шахматова, Б.Т. Базилева, Ю.В. Бауліна, Л.С. Белогриць-Котляревського, Ч. Беккарія, М.О. Беляєва, І.М. Гальперіна, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, В.М. Горшенєва, В.К. Грищука, Т.А. Денисової, І.І. Карпеця, С.Г. Келіної, О.М. Костенка, Н.Ф. Кузнецової, І.П. Лановенка, Ф. Ліста, В.О. Меркулової, Н.А. Мирошниченко, А.А. Музики, В.О. Навроцького, Е.Я. Немировського, Б.С. Нікіфорова, Й.С. Ноя, В.І. Осадчого, М.І. Панова, А.А. Піонтковського, С.В. Познишева, О.Л. Ременсона, М.Д. Сергієвського, В.Г. Смирнова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, М.О. Стручкова, К.А. Сича, В.Я. Тація, В.О. Тулякова, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, М.Д. Шаргородського, Н.М. Ярмиш та багатьох інших, які досліджували кримінально-правові властивості заходів впливу на особу, що вчинила злочинне діяння.

Аналізу кримінально-правових заходів, передбачених сучасним кримінальним законодавством, присвячена певна кількість дисертаційних досліджень як українських, так і російських науковців. Докторські дисертації Т.А. Денисової, Н.Ю. Мельничук (Україна), С.В. Землюкова, Т.В. Непомнящої, В.О. Ніконова, О.Г. Пермінова, К.А. Сича, О.Д. Чернова (Російська Федерація) було присвячено дослідженню актуальних проблем визначення, функціонування і практики застосування кримінального покарання. Філософсько-правовим властивостям кримінального покарання і визначенню їх місця в системі засобів протидії злочинності присвячені кандидатські дисертації українських науковців В.М. Махінчука та О.І. Шинальського. На рівні докторських дисертацій досліджено окремі примусові заходи, передбачені кримінальним законом, у роботах Н.М. Крестовської (Україна) та Б.А. Спасеннікова (Російська Федерація). Помітний внесок у розвиток досліджень примусових заходів на рівні кандидатських дисертацій зробили українські науковці І.В. Жук, М.М. Книга, І.І. Митрофанов, О.В. Юношев, О.О. Ямкова та російські фахівці Е.Л. Біктімеров, Н.В. Жарко, Д.В. Карелін, О.С. Носков. Але, за винятком Е.Л. Біктімерова, дослідники не ставили за мету проведення системного аналізу кримінально-правових заходів, а зосередилися на окремих їх видах.

Формування нової концептуальної моделі системи кримінально-правових заходів вимагає розширення методологічних засад кримінально-правових досліджень, що віддзеркалюють об'єктивні закономірності сучасного наукового пошуку. Відомо, що позитивізм як підґрунтя наукових досліджень поступається місцем гуманітарній методології. Значного поширення набувають культуро-антропологічні підходи до дослідження правових реалій, відповідно до яких антропологічний вимір дає можливість пояснити феномен правових установлень, а культурологічний вимір дозволяє звернутися до особистості та діяльності людини як учасника суспільних процесів. Саме це обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана у відповідності до плану наукових досліджень Одеської національної юридичної академії на 2006–2010 роки на тему «Традиції та новачі в сучасній українській державності та правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970) та плану наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 роки у відповідності до теми: «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в аналізі культуро-антропологічної концепції кримінально-правових заходів як цілісного інституту кримінального права.

Досягнення поставленої мети здійснювалося шляхом вирішення таких основних завдань:

з'ясувати доцільність і необхідність використання культуро-антропологічної методології в процесі дослідження системи кримінально-правових заходів, її генезису та функціонування;

визначити кримінально-правові заходи як цілісну систему прийомів і способів впливу держави на кримінальні практики в різних формах їх прояву;

врахувати сучасний досвід формування системи заходів здійснення кримінально-правового впливу, необхідного і достатнього в конкретних умовах вчинення злочину або об'єктивно неправомірного діяння;

аргументувати дослідження феномена права на засадах абсолютизації його взаємозв'язку з культурою;

надати характеристику сучасного українського кримінального права, виведену з позиції застосування культуро-антропологічного виміру;

переосмислити інструментальне призначення кримінального законодавства;

систематизувати концептуальні ідеї щодо суттєвих та змістовних характеристик системи кримінально-правових заходів;

обґрунтувати необхідність введення в кримінальне законодавство поняття «кримінально-правові заходи» та встановити співвідношення з такими кримінально-правовими реаліями як «кримінальна відповідальність», «кримінальне покарання»;

встановити, на підставі застосування культуро-антропологічної концепції, суттєві та змістовні характеристики окремих видів кримінально-правових заходів;

встановити історичні витoki кримінально-правового регулювання відносин, що виникають у процесі застосування кримінально-правових заходів, визначити основні етапи формування кримінального права на українських землях та суттєві властивості, які визначають особливості українського пеналізаційного процесу;

надати характеристику суттєвих ознак, об'єктивних і суб'єктивних властивостей окремих видів функцій, які реалізуються в процесі

застосування кримінально-правових заходів як цілісної системи прийомів і способів здійснення кримінально-правового впливу;

встановити культуро-антропологічні властивості функцій кримінально-правових заходів у контексті дослідження їх співвідношення з такими поняттями як функції права, функції юридичної відповідальності, функції кримінального права;

уточнити публічно-правові засади нормативного визначення і застосування системи кримінально-правових заходів;

запропонувати алгоритм застосування системи кримінально-правових заходів у діяльності суду з метою забезпечення необхідного і достатнього кримінально-правового впливу;

розробити й обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування в частині пошуку адекватних і справедливих форм кримінально-правового впливу на поведінку особи, яка вчинила злочинне або об'єктивно неправомірне діяння.

Об'єктом дослідження є історична та сучасна правова реальність, що виникає в процесі застосування кримінально-правових заходів на індивідуальному та соціально-культурному рівнях.

Предметом дослідження є кримінально-правові заходи в Україні: культуро-антропологічна концепція.

Методи дослідження. Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети і завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Методологічне підґрунтя дисертації становить культуро-антропологічна концепція, яка забезпечила поєднання антропологічного виміру правової реальності, що дає можливість з використанням біосоціальної природи людини пояснити феномен здійснення кримінально-правового впливу та культурологічного виміру, який дозволяє визначити закономірності інституалізації системи кримінально-правових заходів. Метод філософсько-правового теоретизування забезпечив визначення етапів категорійного осмислення характеру здійснення кримінально-правового впливу в філософії права, релігійних та етико-ідеологічних системах (п.п. 1.1, 1.2). Застосування історичного методу та методу типологізації дозволило проаналізувати генезис системи кримінально-правових заходів на українських землях, дослідити основні етапи інституалізації заходів кримінально-правового впливу (п.п. 2.1, 2.2). Догматичний метод у поєднанні з міждисциплінарним аналізом забезпечив дослідження публічно-правових принципів визначення та розбудови системи кримінально-правових заходів (п. 2.3). Метод системно-функціонального аналізу дозволив проаналізувати сукупність кримінально-правових заходів як певну багатоколіїну систему прийомів і способів впливу та визначити основні напрямки його здійснення з метою досягнення соціально-позитивного результату (п.п. 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3). Метод компаративного (порівняльного) аналізу дозволив визначити основні

тенденції формування системи кримінально-правових заходів в європейських країнах (п. 3.1). Метод моделювання застосовано в процесі розробки проекту розділу Загальної частини Кримінального кодексу України та алгоритму застосування системи кримінально-правових заходів (п.п. 3.2, 4.4). За допомогою конкретно-соціологічного методу проведено анкетування та інтерв'ювання, проаналізовано матеріали кримінальних справ, а також статистичні дані судових та правоохоронних органів (п.п. 2.1, 2.2, 3.2, 3.3, 4.2, 4.3, 4.4).

Теоретичною основою дослідження стали концептуальні положення, що містяться у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: С.С. Алексєєва, Ю.П. Аленіна, В.А. Бачиніна, Г.Дж. Бермана, Л.Р. Білої-Тіунової, М.В. Буроменського, Г.К. Варданянца, М. Вілле, М.Ф. Владимировського-Буданова, М.-Ф. Вольтера, Г. Гегеля, Р. Давіда, Є.В. Додіна, В.М. Дрьоміна, Е. Дюркгейма, В.Ю. Квашиса, С.В. Ківалова, Б.О. Кістяковського, В.С. Ковальського, О.М. Костенка, А. Кребера, Н.М. Крестовської, А.Ф. Крижановського, В.М. Кудрявцева, О.В. Малька, В.Т. Маляренка, А.І. Марцева, М.Г. Матузова, В.Ф. Мешери, В.С. Нерсисянца, Ю.М. Оборотова, М.П. Орзіха, Р. Осборна, П.М. Рабіновича, В.М. Репецького, О.Ф. Скакун, Г.С. Сковороди, В.В. Тищенко, Є.О. Харитонova, М. Херсковіца, М.В. Цвіка, П.Д. Юркевича, Д.І. Яворницького та багатьох інших науковців.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять пам'ятки права, які застосовувалися на українських землях (Руська Правда, Статuti Великого князівства Литовського, Руського та Жомойтського, уставні земські грамоти Литовсько-Руської держави, Універсали українських Гетьманів, кодифікації українського права XVIII ст., інкорпоративні збірники правових положень щодо застосування кримінально-правового впливу, законодавчі акти Російської імперії, законодавство Української Народної Республіки та Директорії, радянське законодавство, кримінальне законодавство суміжних з Україною держав); чинне законодавство України; інтерпретаційні акти Конституційного Суду України та Верховного Суду України; правозастосовні акти судових органів України; матеріали судової статистики, результати експертного опитування 183 фахівців у галузі права; дані судової статистики; дані контент-аналізу матеріалів засобів масової інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній кримінально-правовій науці обґрунтовується можливість використання культуро-антропологічної концепції для визначення змісту, особливостей генезису, функціонування та практики застосування кримінально-правових заходів. У роботі розроблено низку нових понять і положень, які мають вагоме значення для нормативного визначення і практики застосування системи кримінально-правових заходів, встановлення їх функціональних характеристик та підвищення ефективності впливу з метою протидії злочинним проявам, а саме:

уперше:

окреслено внесок української наукової думки у формування засад культуро-антропологічної методології у контексті розширення можливостей щодо її використання в процесі аналізу суттєвих та змістовних характеристик здійснення кримінально-правового впливу;

охарактеризовано кримінально-правові заходи як систему прийомів і способів примусового та заохочувального впливу держави на кримінальні практики, правомірну поведінку, детерміновану культурним середовищем, яка склалася в конкретно-історичних умовах;

визначено вітчизняну традицію нормативного регулювання і практики застосування системи кримінально-правових заходів в умовах виокремлення трьох історичних періодів розвитку українського кримінального права;

визначено культуро-антропологічну концепцію застосування кримінально-правових заходів, відповідно до якої враховується баланс інтересів людини, суспільства і держави у процесі правореалізації шляхом забезпечення поширення гуманістичних засад кримінального права, відновлення та захисту прав і законних інтересів потерпілої сторони методами кримінально-правового впливу;

зазначено, що кримінальний закон, відповідно до культуро-антропологічної концепції, не обмежується виключно нормативним закріпленням кримінальної відповідальності, а враховує багатокільнісність системи заходів здійснення кримінально-правового впливу як у примусовому, так і в заохочувально-реабілітаційному порядку;

визначено публічно-правові засади нормативного визначення і практики застосування системи кримінально-правових заходів;

встановлено, що систему кримінально-правових заходів утворюють примусові заходи: з ознаками кари (кримінальне покарання із судимістю) та без ознак кари – інші кримінально-правові заходи (примусові заходи медичного та виховного характеру, примусове лікування, спеціальні, реституційно-компенсаційні, превентивно-профілактичні кримінально-правові заходи); заходи без ознак примусу – реабілітаційно-заохочувальні. Охарактеризовано суттєві та змістовні (об'єктивні та суб'єктивні) властивості кримінально-правових заходів;

аргументовано необхідність розширення критеріїв визначення ефективності функціонування кримінально-правових заходів за рахунок урахування легітимності застосовуваних прийомів і способів здійснення кримінально-правового впливу з урахуванням балансу інтересів людини, суспільства і держави;

доведено, що багатокільнісність системи кримінально-правових заходів забезпечує багатовекторність функціонального впливу, де поряд із функціями кари, виправлення, превенції та профілактики, здійснюються виховна, лікувальна, реституційно-компенсаційна та реабілітаційно-заохочувальна функції;

запропоновано алгоритм застосування системи кримінально-правових заходів з метою забезпечення необхідного і достатнього впливу на осіб, які вчинили як злочинне, так і об'єктивно неправомірне діяння, ефективного і швидкого усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданого збитку та відновлення порушених діянням прав, урахування інтересів інших громадян, суспільства і держави;

удосконалено:

наукові погляди на кримінальне право як систему соціальних норм, орієнтовану на захист цінностей соціального, духовного і матеріального характеру, реалізація якої супроводжується застосуванням системи кримінально-правових заходів з метою відновлення того соціального стану, якого було порушено вчиненням злочину або об'єктивно неправомірного діяння і який відображає впорядкованість соціального буття відповідно до потреб суспільного розвитку;

концепцію багатокількісності застосування кримінально-правових заходів в умовах вчинення як злочинного, так і об'єктивно неправомірного діяння;

характеристику змісту кари, виправлення, превенції як цілей застосування кримінального покарання;

наукові погляди на періодизацію розвитку кримінального права;

наукові уявлення про структуру та систему функцій права, кримінального права та кримінальної відповідальності;

конституційні принципи застосування системи кримінально-правових заходів;

набули подальшого розвитку:

уявлення, що право, у його культуро-антропологічному значенні, являє собою елемент культури, систему якого утворено спорідненням соціальних воль, орієнтованих на захист соціальних надбань, що мають одночасно правову і культурологічну цінність та обумовлюють застосування правових заходів впливу на поведінку особи, що відповідають моральним здобуткам цивілізаційного розвитку і забезпечують формування правопорядку, в якому людський вимір має фундаментальне значення;

критерії визначення ефективності кримінального покарання та інших кримінально-правових заходів;

ідеї необхідності розширення нормативного визначення системи кримінально-правових заходів.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація має теоретико-прикладний характер, висновки та пропозиції автора становлять науковий та практичний інтерес. Подана концепція системного аналізу кримінально-правових заходів на засадах культуро-антропологічної методології розширює уявлення про механізм здійснення кримінально-правового впливу.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – при вирішенні теоретичних проблем пошуку ефективних засобів кримінального-правового впливу на поведінку правопорушника і нових форм захисту прав та інтересів потерпілого від вчинення кримінально караного діяння;

правотворчій сфері – для удосконалення чинного законодавства, орієнтованого на застосування кримінально-правових заходів;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності судових та правоохоронних органів;

навчальному процесі – при розробці загальнодержавних стандартів підготовки юристів, складанні навчальних програм фахової підготовки спеціалістів у галузі права, при підготовці та викладанні навчальних дисциплін із кримінального права, кримінального процесу, кримінології, кримінально-виконавчого права, історії держави та права України, історії вчень про державу і право.

Результати дисертаційного дослідження було використано: при викладанні спеціального курсу «Соціально-правові проблеми кримінальної відповідальності» та навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Кримінальний процес», написанні навчально-практичних посібників «Кримінальна відповідальність неповнолітніх», «Кримінально-правова боротьба з розповсюдженням наркоманії», «Кримінальний процес України», «Феномен транснаціональної злочинності».

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданні кафедри кримінального права НУ «ОЮА» та на:

тридцяти двох міжнародних конференціях та семінарах, зокрема: «Захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в процесі правоохоронної діяльності» (2001 р., Донецьк), «Треті осінні юридичні читання» (2004 р., Хмельницький), «Право ХХІ століття: становлення та перспективи розвитку» (2006 р., Миколаїв), «Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії» (2006 р., Одеса), «Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри» (13–14 червня 2008 р., Одеса), «Трансформація юридичної відповідальності на сучасному етапі розвитку суспільства» (2008 р., Донецьк), «Кримінологія в Україні та протидія злочинності: сучасний стан та перспективи розвитку» (23 жовтня 2008 р., Одеса), «Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції (пам'яті професора Сурілова О.В.)» (2008 р., Одеса), V, VI та VII «Прибузькі юридичні читання» (27–28 листопада 2009 р., 26–27 листопада 2010 р., 25–26 листопада 2011 р., Миколаїв), «Державна політика удосконалення адміністративно-правового реформування в Україні в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект» (2009 р., Херсон), «Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави» (30 вересня – 1 жовтня 2010 р., Черкаси), «Механізм кримінально-правового впливу: український та зарубіжний досвід» (2010 р., Одеса), «Християнські мотиви парадигми сучасного

кримінального права: роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральності особистості» (21 травня 2010 р., Донецьк), «Правовое обеспечение инновационного развития экономики Республики Беларусь» (2010 р., Мінськ) «Новітні дослідження держави і права – 2011» (2011 р., Миколаїв); «Bekämpfung der Drogenkriminalität. Zusammenarbeit von Polizei und Justiz. Ukrainisch-deutsche Konferenz» (2011 р., Донецьк), «Совершенствование уголовного законодательства в современных условиях» (23–24 травня 2011 р., Санкт-Петербург), «Актуальные проблемы совершенствования законодательства и правоприменения» (2012 р., Уфа);

двадцяти однієї всеукраїнських та міжвузівських конференціях, семінарах, зокрема: «Корупція в економіці: регіональні та галузеві тенденції, проблеми протидії» (5 червня 2003 р., Одеса), «Тіньова економіка в інфраструктурі організованої злочинності» (23 вересня 2004 р., Одеса), «Ефективність правових заходів у протидії організованим формам злочинності» (20 січня 2005 р., Одеса) «Правові аспекти боротьби з організованою злочинністю на сучасному етапі розбудови державності» (15 червня 2005 р., Миколаїв), «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави» (2006 р., Одеса), «Актуальні проблеми філософії права (аксіологічний аспект)» (12–13 жовтня 2007 р., Одеса), «Проблеми реформування судової влади в Україні» (27 квітня 2007 р., Сімферополь), «Перспективи розвитку юридичної науки очима молоді» (2008 р., Миколаїв);

звітних конференціях професорсько-викладацького складу Національного університету «Одеська юридична академія», Відокремленого структурного підрозділу «Миколаївський комплекс Національного університету «Одеська юридична академія».

Результати дисертації пройшли апробацію у процесі:

роботи як дослідника Одеського центру з проблем вивчення організованої злочинності і корупції у міжнародному проекті «Центри з вивчення транснаціональної злочинності та корупції в Україні, Росії, Грузії та США» (2003–2005 рр.);

участі в роботі науково-методичної ради прокуратури Миколаївської області та при підготовці методичних рекомендацій (наказ № 74 від 26.09.2011 р.);

обговорення на засіданні Південного регіонального наукового центру Національної академії правових наук України доповіді: «Кримінально-правові заходи в Україні: культуро-антропологічна концепція» (2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в: монографії «Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір» (2011 р.), 30 статтях у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено, 49 інших публікаціях, 12 навчальних посібників, 1 з яких має гриф МОНмолодьспорту України.

Структура дисертації зумовлюється метою і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять

підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 430 сторінок, із них основного тексту – 362 сторінки, список використаних джерел містить 411 найменувань і розташований на 41 сторінці, додатки становлять 27 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі розкривається сутність та обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються ступінь наукової розробленості досліджуваної проблеми, об'єкт та предмет дослідження, його зв'язок з науковими програмами і планами, характеризуються ступінь наукової новизни отриманих результатів, їх теоретичне і практичне значення, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження, структури й обсягу роботи.

Розділ перший «Методологічні засади наукових досліджень кримінально-правових заходів» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню етапів категорійного осмислення культуро-антропологічної концепції здійснення кримінально-правового впливу.

У підрозділі 1.1. «Теоретичне підґрунтя наукового аналізу системи кримінально-правових заходів» визначається, що застосований у процесі дослідження аналіз кримінально-правових заходів базується на визначенні двох споріднених цінностей, які уособлюють суттєві властивості кримінального права взагалі та окремих його інституцій – людини і культури. Доводиться, що засади культуро-антропологічної методології дослідження кримінально-правових заходів знайшли відображення у працях як представників закордонних філософських шкіл (М.-Ф. Вольтер, Ч. Беккарія, Г. Гегель, Е. Дюркгейм, А. Кребер, М. Херсковіц та ін.), так і таких українських філософів, як Г. С. Сковорода, П. Д. Юркевич, П. О. Куліш, Б. О. Кістяковський та ін. Здійснений аналіз зразків української філософської спадщини став підґрунтям для висновку про те, що розвиток культуро-антропологічних ідей в українській філософії супроводжується, по-перше, спробою їх поширення на правову сферу в цілому і деліктну сферу права, зокрема, по-друге, обмеженням етатистських характеристик права з пошуком адекватних форм відповідей на вчинені правопорушення в антропологічній і культурологічній сферах, які не розглядаються як антагоністичні, по-третє, людина розглядається як серцевина права, захист інтересів якої є основною метою функціонування права, продиктованою культурологічною складовою законотворчої діяльності і практики правозастосування.

Зроблено висновок, що позитивний характер культуро-антропологічної методології правових досліджень визначається такими аргументами. По-перше, інструментальним призначенням культури є людина, яка одночасно є носієм культурних цінностей як соціального (соціалізація), так і етнокультурного (енкультурація) характеру, що реалізується саме

у поведінці особи. По-друге, культуро-антропологічний підхід не тільки допускає, але й визнає певний культурний релятивізм, який є логічним завершенням формування унікальної національної культури у всіх формах і на всіх рівнях її прояву. Культурна різноманітність створює засади існування етнокультурної автономії спільноти людей, яка забезпечує вільне застосування власних, самобутніх цінностей у поведінці кожного представника такої спільноти за умови, що такі цінності не створюють підстави для обмеження права інших людей на використання власних культурних цінностей. Таким чином, культуро-антропологічний підхід акцентує увагу на формуванні моделі й механізму регулювання поведінки особи, яка відповідає визнаним цінностям соціуму.

У підрозділі 1.2. *«Методологія культуро-антропологічної концепції пізнання правових реальностей»* визначено адитивні ознаки сучасного права у його культуро-антропологічному вимірі. Право за своїм змістом і формою є елементом культури, оскільки віддзеркалює рівень і характер загальнолюдських надбань, які у правотворчому процесі набувають юридичного змісту і за допомогою домінуючої юридичної техніки втілюються у правові установлення, орієнтовані на захист тих цінностей, які є надбанням культури. У процесі захисту соціальних цінностей використовуються не тільки ті засоби, що передбачені правовими нормами, але й ті, що відповідають соціальній моралі: справедливість, честь, гідність, доцільність, необхідність тощо. Загалом право за своїм призначенням орієнтоване на забезпечення правопорядку, який, крім правової складової, характеризується і морально-етичною складовою забезпечення подальшого суспільного розвитку, визначеного генезисом культури і забезпеченого певним рівнем цивілізації.

Визначено, що кримінальне право, будучи елементом культури, вбирає в себе надбання соціальної системи, в якій формуються відповідні правові положення. Зазначені соціальні надбання віддзеркалюють основні здобутки соціальної культури і в такому разі трансформуються у правові установлення. Невідповідність кримінально-правових установлень культурологічному виміру унеможливило їх ефективне застосування, формуючи цілу низку норм, які не сприймаються суспільством як норми поведінки, а тому викликають до себе зневажливе ставлення, або відкрито порушуються.

Розділ другий *«Національні традиції нормативного визначення і практики застосування кримінально-правових заходів»* складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню генезису кримінально-правових заходів, здійсненому на підставі виокремлення трьох етапів розвитку українського суспільства – давньоруського, середньовічного та постсередньовічного, кожен з яких відрізняється певними особливостями, детермінованими цивілізаційним розвитком суспільства.

У підрозділі 2.1. *«Визначальні властивості кримінально-правового впливу в давньоруському суспільстві»* зазначається, що формування кримінального права в давньоруському суспільстві пов'язується з,

по-перше, адаптуванням до правових установлень табуальних норм-заборон, які мали всеохоплюючий та абсолютний характер і не відзначалися наявністю виключень, оскільки апеляція могла бути спрямованою тільки на джерела табуальних приписів, якими є традиції, виведені предками, по-друге, формуванням принципів таліону як універсальної формули відплати за вчинення заборонених дій. Саме таліон став передумовою виникнення окремої системи заходів відповідальності винної особи, яка знайшла своє втілення в системі кримінально-правових заходів більш пізнього періоду розвитку системи права на українських землях.

Підкреслюється, що система кримінального покарання, яка викристалізовувалась в умовах розвитку давньоруського суспільства, будувалася на засадах необхідності подолання таких соціальних проявів, які є несумісними з основними положеннями правового регулювання, зокрема: кровної помсти, ознаки якої в умовах посилення ролі державної влади в суспільному житті розглядалися як пережитки первісного суспільства; обмеженості заходів впливу на винну особу у зв'язку із здійсненням виключно єдиної функції – функції карального віддання.

За результатом здійсненого дослідження композиції як окремого виду кримінально-правового заходу наведено додаткові аргументи на користь її визнання як особливого виду покарання, яке являє собою внесення матеріального викупу як загладжування (компенсації) заподіяної шкоди, з подальшою трансформацією у віру – штраф, який направляється на користь князя (фактично держави), і головщину – штраф на користь потерпілої особи.

Підрозділ 2.2. «Кримінально-правові заходи у правовому полі середньовічного та постсередньовічного суспільства в Україні» складається з трьох пунктів і містить узагальнення щодо еволюції кримінально-правових заходів на українських землях в умовах певної історико-культурної доби.

У пункті 2.2.1. *«Польсько-литовський період розвитку інституту кримінально-правових заходів»* визначено, що відповідний період розвитку українського законодавства характеризується виникненням нормативно-правових актів, серед яких особливе місце посідають Литовські Статути, відповідно до яких покарання розглядалось як зло або страждання, що покладається на винну особу для відплати за вчинений злочин, якщо таке страждання відповідає нормативним приписам і підтримується звичаєм та орієнтоване на захист інтересів потерпілої від злочину особи. У кримінальному праві зазначеного періоду починає закладатися амбівалентна природа кримінально-правових заходів, відповідно до якої поряд із покаранням передбачається застосування інших кримінально-правових заходів без визнання особи винною у вчиненні злочину, призначення яких полягає у здійсненні виховного, лікувального впливу на особу правопорушника.

Козацько-гетьманське право польсько-литовського періоду в частині застосування кримінально-правових заходів визначалося, по-перше, їх альтернативним характером, який полягав у тому, що застосування одного виду покарання виключало можливість застосування іншого, за винятком штрафу, який міг бути спрямованим на відшкодування заподіяної злочинном матеріальної шкоди, а по-друге, застосування кримінально-правових заходів могло здійснюватися на договірних засадах. Такі інші заходи кримінально-правового впливу, як альтернатива кримінальному покаранню, достатньо широко застосовувалися щодо осіб, які за своїм фізичним станом, пов'язаним із досягненням певних вікових меж, не мали змоги у повному обсязі керувати власними діями або усвідомлювати злочинний характер вчиненого діяння.

У пункті 2.2.2. *«Генезис кримінально-правового впливу в період входження українських земель до складу російської держави»* досліджуються нормативно-правові акти кримінально-правового характеру періоду входження українських земель до складу російської держави. На підставі здійсненого аналізу указується на домінування принципу невідворотності кримінального покарання, що детермінувало суттєвий розвиток інституту кримінального покарання. Відповідно, кримінально-правові заходи зазначеного історичного періоду за змістом фактично співпадають із кримінальним покаранням, що, з одного боку, забезпечує їхню визначеність, а з іншого – значно звужує цілі, функціональну придатність, інструментальну ефективність кримінально-правових заходів.

У пункті 2.2.3. *«Тенденції розвитку українського кримінального законодавства радянської доби в частині застосування заходів впливу на поведінку правопорушника»* зазначається, що радянський період розвитку кримінального права, яким регулюється застосування кримінально-правових заходів, характеризується проведенням політики соціального захисту. На відміну від покарання, підставою для застосування заходів соціального захисту визнається не винне діяння, а особливий психічний стан особи; незалежність заходів від самого злочинного діяння та цінності його об'єкта; інший масштаб їх застосування – ступінь небезпеки злочинця; інша організація, орієнтована на індивідуальне обходження, пристосування до індивідуальності особи (Е.Я. Немировський). Заходи соціального захисту раннього радянського періоду було інтерпретовано у кримінальні покарання, які призначалися на засадах доцільності. Подальший генезис системи кримінально-правових заходів радянської доби характеризувався формуванням засад двоколіїності кримінально-правового впливу, наріжним каменем якого залишається кримінальне покарання з можливістю застосування інших кримінально-правових заходів примусового характеру.

У підрозділі 2.3. *«Публічно-правові принципи нормативного визначення кримінально-правових заходів»* здійснено аналіз передумов правових форм існування кримінального законодавства. Це надало

можливість визначити певну дискусійність щодо використання поняття «кримінальне законодавство», оскільки єдиним джерелом кримінального права є кримінальний закон, а всі інші нормативні акти, існування яких не утворює сукупність нормативних джерел кримінального права, забезпечують оптимальну форму реалізації кримінального закону, представляючи інформацію, яка є необхідною в процесі трактування положень кримінального закону. Те ж стосується поняття «Закон про кримінальну відповідальність» на підставі визнання того, що в Загальній та Особливій частинах кримінального закону містяться норми, які не тільки пов'язані з кримінальною відповідальністю та формами її реалізації, але належать до інших кримінально-правових заходів, зокрема, нормативно-правові положення про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, примусове лікування – в Загальній частині кримінального закону, спеціальні кримінально-правові заходи – в Особливій частині.

Дослідження положень Конституції України з позицій культуро-антропологічного виміру кримінально-правових заходів обумовило низку пропозицій щодо коригування положень Основного закону України, які мають вплинути на інституційний, диференційний та індивідуальний рівні функціонування кримінально-правових заходів. Зокрема, уявляється за доцільне внести зміни до п. 22 ст. 92 Конституції України, вказавши, що виключно законами України регулюється питання застосування будь-яких примусових заходів, а не тільки кримінальної відповідальності, що забезпечить формування правових підвалин застосування всіх кримінально-правових заходів, яким притаманні ознаки примусу. Крім того, потребує оптимізації положення ст. 28 Конституції України, яке забороняє застосування катування, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, з урахуванням того, що відповідне право повинно гарантуватися не тільки тим особам, до яких застосовуються заходи покарання, але й тим, щодо яких застосовуються інші кримінально-правові заходи: примусові заходи медичного і виховного характеру, примусове лікування, спеціальні, превентивно-профілактичні та реституційно-компенсаційні заходи. Крім того, в ч. 2 ст. 63 та п. 6 ч. 2 ст. 129 Конституції України закріпити положення, в якому встановити, що правом на захист користуються всі особи, до яких застосовуються кримінально-правові заходи, незалежно від їх кримінально-процесуального статусу. Існує необхідність конституційного закріплення міжнародних стандартів, якими визначаються умови застосування кримінально-правових заходів до неповнолітніх осіб з визначенням, що кримінально-правові заходи щодо неповнолітніх застосовуються на засадах мінімальної достатності.

Розділ третій «Властивості кримінально-правових заходів у культуро-антропологічному вимірі» складається з двох підрозділів і містить дефінітивну та видову характеристики кримінально-правових заходів.

У підрозділі 3.1. «Культуро-антропологічний підхід до дефініції та системи кримінально-правових заходів» наголошується, що страждання в цивілізованому суспільстві не можуть бути способом регулювання соціальних практик, навіть за умови, що така мета, як кара, є нормативно визначеною і щодо її існування проголошується соціальна доцільність. Поряд із карою до загальних цілей кримінально-правових заходів належать виправлення та перевиховання, які знаходяться між собою в органічній єдності, оскільки для досягнення цілей виправлення використовується перевиховний вплив як у процесі безпосереднього застосування кримінально-правових заходів виховного призначення (примусові заходи виховного характеру), так і в процесі застосування покарання. Особливою метою кримінально-правових заходів слід визнати надання медичної допомоги як способу зменшення деструктивного потенціалу злочинних проявів, яка полягає в застосуванні до особи, яка вчинила діяння, передбачене Особливою частиною КК України, і має ознаки психічного або іншого захворювання, що становить небезпеку для оточуючого середовища, системи примусових заходів лікувального або відновлювального характеру, пов'язаних із наданням психіатричної, венерологічної, наркологічної, терапевтичної допомоги, які не мають характеру покарання і застосування яких здійснюється виключно на підставі судового рішення у формі вироку, постанови або ухвали, за наявності медичного показання для надання такої допомоги.

Дослідження реституційних цілей здійснення кримінально-правового впливу свідчить, що існує два кардинально протилежних підходи, перший з яких характеризується визнанням єдиної форми реституції в межах кримінального права – відшкодування заподіяної шкоди потерпілій стороні (цивільний позов у кримінальному процесі), другий – відшкодування заподіяної шкоди шляхом призначення покарання. Запропоновано поєднання двох указаних підходів шляхом нормативного визначення можливості застосування інших кримінально-правових заходів примусового й одночасно реституційно-компенсаційного характеру із збереженням можливості застосування позовного порядку усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданого збитку та відновлення порушених прав.

Підставами застосування кримінально-правових заходів слід визнавати суспільно небезпечні діяння, які характеризуються протиправним і одночасно аморальним характером, тобто такі, що посягають на охоронювану законом систему соціальних цінностей, яка склалася як результат генезису культури суспільства, підтвердила свою соціальну та етнокультурну цінність і за своєю природою допускає застосування охоронної функції кримінального права. При цьому система кримінально-правових заходів визначається не тільки особливостями об'єктів захисту, але й сама формується на засадах апробованої доцільності, відповідності ментальним, у тому числі і культурним, особливостям розвитку українського суспільства.

Здійснений компаративістський аналіз кримінального законодавства окремих європейських країн дає підстави для визначення загальної тенденції принципів формування системи кримінально-правових заходів, яка характеризується формуванням багатоколіїної системи прийомів і способів здійснення кримінально-правового впливу, що не обмежуються виключно примусом і характеризуються орієнтацією на більш широке використання реабілітаційно-заохочувальних заходів. У частині застосування примусу кримінально-правові заходи європейських країн орієнтовані не тільки на покарання особи, але й на застосування до неї інших заходів, які ставлять за мету усунення шкоди й відшкодування завданих злочином збитків, застосування спеціальних заходів з метою запобігання і профілактики вчинення злочинів у майбутньому.

Суттєвою характеристикою кримінально-правових заходів є обумовлена рівнем національної культури і встановлена кримінальним правом міра соціальної справедливості, яка реалізується в досягненні цілей застосування кримінально-правових заходів. Змістовні властивості кримінально-правових заходів визначаються як об'єктивними, так і суб'єктивними ознаками. Зокрема, слід враховувати, що суб'єктний склад кримінально-правових заходів відрізняється від суб'єктного складу кримінальної відповідальності на підставі можливості застосування інших кримінально-правових заходів до осіб, у яких є відсутніми необхідні ознаки суб'єкта злочину. Об'єктивна характеристика кримінально-правових заходів визначається соціальною обґрунтованістю включення окремого кримінально-правового заходу до системи правових заходів впливу на поведінку особи, яка визначається соціальною доцільністю та необхідністю. Суб'єктивна складова змісту кримінально-правових заходів визначається обов'язком особи, до якої вони застосовуються, зазнати функціонального впливу кримінально-правових заходів і виконати всі вимоги закону, які належать до порядку їх застосування.

Підрозділ 3.2. «Види кримінально-правових заходів» складається із двох пунктів і висвітлює поняття й ознаки елементів, що утворюють систему кримінально-правових заходів.

У пункті 3.2.1. *«Видові властивості кримінального покарання як особливого елемента системи кримінально-правових заходів»* визначено, що в українському законодавстві проблема визначення характеру обмеження у зв'язку з призначенням покарання вирішена досить вдало, оскільки встановлено, що: а) кримінальне покарання супроводжується виключно обмеженням, а не позбавленням права, що вказує на можливість користування позбавленим у майбутньому; б) обмеження поширюються виключно на права і свободи, які своїм змістом уособлюють соціальні та особистісні цінності на об'єктивному рівні їх існування; в) обмеження поширюються виключно на права і свободи, які належать засудженому, і не можуть поширюватися на права і свободи інших осіб, незалежно від

їх ставлення до засудженого. Встановлено, що судимість є особливим правовим станом, оформлення якого здійснюється виключно у разі застосування кримінального покарання, що не дає можливості визначити характеристики судимості як самостійного кримінально-правового заходу. Судимість супроводжує кримінальне покарання у випадках, передбачених законом, проектуючи на себе цілі кримінального покарання.

У пункті 3.2.2. «Суттєві та змістовні ознаки інших кримінально-правових заходів» досліджено суттєві та змістовні властивості кримінально-правових заходів, які не характеризуються ознаками кари, а саме: примусові заходи медичного і виховного характеру, примусове лікування, спеціальні, реституційно-компенсаційні, превентивно-профілактичні та реабілітаційно-заохочувальні заходи.

Визначено, що примусове лікування є особливим видом додаткового кримінально-правового заходу примусового характеру, який застосовується судом на дискреційних засадах до особи, що вчинила злочин або об'єктивно неправомірне діяння і має хворобу, яка становить небезпеку для інших осіб, шляхом надання медичної допомоги, необхідної і достатньої в конкретних умовах, що є актом гуманного ставлення як до особи, що вчинила злочин, так і до інших осіб, захист інтересів яких є завданням кримінального закону. Встановлено, що під реституційно-компенсаційними кримінально-правовими заходами слід розуміти такі прийоми і способи впливу індивідуального характеру, які застосовуються в судовому порядку з метою усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданих збитків або відновлення порушених прав, тобто подолання тих суспільно небезпечних наслідків, які утворилися в результаті вчинення злочинного або об'єктивно неправомірного діяння. Кримінально-правові заходи з превентивно-профілактичним змістом являють собою різновид соціально-профілактичної примусової діяльності, яка має індивідуальний характер і здійснюється щодо осіб, які відбули покарання до зняття або погашення судимості, з метою попередження вчинення вказаними особами злочинів. Реабілітаційно-заохочувальні заходи являють собою систему прийомів і способів впливу на поведінку особи, яка вчинила злочин, з метою спонукання особи до соціально-позитивної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусового кримінально-правового впливу, за виключенням заходів, які мають реституційно-компенсаційний характер.

Розділ четвертий «Характеристика функціонального впливу кримінально-правових заходів у процесі їх реалізації» складається з чотирьох підрозділів і містить характеристику функцій кримінально-правових заходів та особливості їх реалізації в умовах правозастосування.

Підрозділ 4.1. «Функціональне призначення кримінально-правових заходів: поняття, властивості, класифікація» містить висновки щодо дефінітивних та змістовних характеристик деліктних функцій. Структура функцій кримінально-правових заходів включає національний об'єктивний вплив

способи та засоби здійснення впливу, фактичні і формальні підстави для здійснення функцій, наслідки функціонального впливу, нормативне забезпечення функціонування, правовідносини. З метою об'єктивізації визначення ефективності функціонування кримінально-правових заходів запропоновано доповнення до критеріїв оцінки ефективності кримінально-правового впливу, до яких належать: максимальний результат у досягненні цілей кримінально-правових заходів; фактор відрізу часу, протягом якого цілі досягаються; всі види затрат для досягнення цілей як матеріального (затрат держави), так і інтелектуального, духовного характеру з боку посадових осіб державних органів, які займаються особами, що вчинили злочин, новими критеріями такого змісту. Перший критерій має легітимістський характер і зводиться до того, що ефективність функціонування кримінально-правових заходів може визначатися за умови позитивного сприйняття суспільством як таких, що відповідають культурним цінностям. Другий критерій має антропологічний характер і звертає увагу на недопущення застосування таких заходів, які в цілому не суперечать культурним цінностям, але пов'язані з надлишковим обмеженням прав і свобод, у першу чергу тих, які мають природний характер. Таким чином, запропоновані критерії оцінки ефективності мають взаємодоповнюючий характер, оскільки перший із них дає можливість оцінювати якісну сторону функціонування кримінально-правових заходів, а другий – інтенсивність функціонального впливу.

У *підрозділі 4.2. «Функції кримінального покарання»* наводяться аргументи на користь позиції, відповідно до якої здійснення функції кари не може ставити за мету заподіяння страждань особі, яка вчинила злочин, а характеризується цілеспрямованістю на обмеження або позбавлення певних юридичних благ, що й має визнаватися суттєвою властивістю кари. Культуро-антропологічний вимір каральної функції кримінально-правових заходів дає підстави визначити, що каральна функція являє собою певний напрямок правового впливу, який супроводжується позбавленням або обмеженням юридичних благ винної особи, за виключенням життя і здоров'я особи, особистої гідності, громадянства, здійснюваного в умовах примусового, публічно-правового регулювання.

Аргументується висновок, що судимості, як окремій формі кримінальної відповідальності, притаманна каральна функція в її безпосередній цілі – обмеження або позбавлення юридичних благ.

Змістовні характеристики функції виправлення, які полягають в юридичному виправленні особи, що притягується до кримінальної відповідальності, шляхом впливу на свідомість такої особи з метою формування позитивного відношення до загальносоціальних і культурних цінностей, які отримали закріплення в кримінальному праві, мають поверховий характер, оскільки виправлення без усвідомлення необхідності такого процесу не дає очікуваного позитивного результату недопущення вчинення особою злочинів у майбутньому. Пропонується повернути до

кримінального законодавства ціль перевиховання, оскільки досягнення інших цілей, у тому числі й виправлення, без виховного впливу має односторонній характер і позбавляється стабілізуючого фактора.

Суб'єктний склад загальнопревентивної функції повинен включати виключно деліктоздатних осіб у силу тих обставин, що, по-перше, під превенцією розуміється виключно правовий вплив, навіть за умов виокремлення його ціннісно-орієнтаційної площини, по-друге, слід враховувати зміст такого впливу, який характеризується загрозою застосування кримінально-правових санкцій, що іманентно орієнтуються виключно на осіб, які характеризуються всіма ознаками суб'єкта злочину.

Спеціально превентивна функція полягає у попередженні вчинення нового злочину особою, яка притягується до відповідальності як у процесі відбування покарання, так і після його відбування, аж до моменту зняття або погашення судимості. За таких умов спеціально превентивна функція реалізується не тільки в процесі застосування кримінального покарання, що є логічним, виходячи з видових характеристик кримінальних покарань, але й у процесі застосування судимості, зокрема передбаченням більш суворих заходів відповідальності до осіб, які, маючи судимість, вчинили новий умисний злочин.

Значним превентивним потенціалом наділено заохочувальні положення кримінального права, які безпосередньо пов'язані із застосуванням кримінально-правових заходів. Так, превентивним характером наділено інститут звільнення від кримінальної відповідальності, інститут добровільної відмови при незакінченій злочинній діяльності тощо. З метою розширення заохочувальної складової спеціально-превентивної функції пропонується нормативно закріпити необхідність звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які відмовилися від доведення злочину до кінця навіть за умови, що у фактично вчиненому містяться ознаки іншого злочину, ніж той, від вчинення якого відмовилася особа.

У *підрозділі 4.3. «Функції інших кримінально-правових заходів»* зазначається, що іншим кримінально-правовим заходам (примусовим заходам медичного і виховного характеру та примусовому лікуванню) притаманні функції, які не здійснюються в процесі притягнення особи до кримінальної відповідальності, а саме: реституційна функція, лікувальна функція, виховна функція.

Лікувальна функція інших кримінально-правових заходів являє собою основний напрямок впливу в процесі застосування примусових заходів медичного характеру і примусового лікування, який орієнтований на надання медичної допомоги і лікування особи, в якій в наявності симптоми хворобливого стану, з метою відведення загрози небезпеки від соціальних зв'язків і можливості поширення хвороби серед інших осіб.

Кримінально-правовим заходам притаманна функція виховання, яка являє собою основний напрямок регулятивного впливу, спрямований

на формування нових стереотипів поведінки особи у відповідності до соціальних цінностей, які знаходяться під охороною кримінального закону, з метою формування правової культури індивідуального рівня, яка здатна утримати особу від вчинення злочинних діянь.

У підрозділі 4.4. «Кримінально-правові заходи в системі правозастосування» запропоновано алгоритм застосування системи кримінально-правових заходів з метою забезпечення необхідного і достатнього впливу на осіб, які вчинили як злочинне, так і об'єктивно неправомірне діяння, ефективного і швидкого усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданого збитку та відновлення порушених діянням прав, урахування інтересів інших громадян, суспільства і держави. Застосування складеного алгоритму розглядається на матеріалах монографічного дослідження окремих кримінальних справ.

ВИСНОВКИ

Культуро-антропологічний вимір дослідження кримінально-правових заходів дав змогу зробити низку висновків як науково-теоретичного, так і прикладного характеру, серед яких найбільш вагомими слід визнати такі:

1. Право слід розглядати як певну підсистему у межах культури суспільства, в якій знаходять втілення й вираження соціокультурні потреби людей у необхідній унормованості соціального буття. Культурологічне підґрунтя права забезпечує його соціально значущу цілеспрямованість, формує певні стереотипи поведінки, які отримують соціальне схвалення на підставі визнання їх відповідності зразкам культурологічного розвитку. Культурологічний вимір права, враховуючи доведену обумовленість права надбаннями культури, що склались у соціальному середовищі, є продовженням дослідження антропологічного виміру права, який зосереджується на інструментальних властивостях останнього, де людина відіграє центральну роль у побудові соціальної структури і соціальних зв'язків, у процесі регулювання й охорони найважливіших з яких і проявляється прикладне значення права.

2. Культуро-антропологічна концепція зумовлює визначення кримінального права як узгодженої на культурологічних засадах системи соціальних норм, орієнтованої на захист цінностей соціального, матеріального і духовного характеру, які є здобутками людської культури. Реалізація останніх супроводжується застосуванням заходів кримінально-правового впливу, спрямованих на відновлення стану соціальної справедливості. Досягнення поставленої мети забезпечується не тільки застосуванням заходів впливу на правопорушника, але й відновленням порушених прав потерпілої сторони та врахуванням балансу інтересів особи, суспільства і держави.

3. Визначено, що кримінальний закон являє собою соціокультурний конструктор, орієнтований на регулювання групової та індивідуальної

кримінальної активності шляхом здійснення комплексного впливу на всіх учасників кримінальних правовідносин. Відповідно, кримінальний закон, як єдине джерело кримінального права, за своїм змістом є значно багатограннішим ніж «закон про злочин і про кримінальну відповідальність за його вчинення». Кримінальний закон у його культуро-антропологічному вимірі – це нормативно-правовий акт, в якому, крім злочину, визначаються властивості об'єктивно неправомірних діянь, а в майбутньому – кримінальних проступків. Значно різноманітнішим є кримінальний закон й у формах здійснення кримінально-правового впливу, які не обмежуються виключно кримінальною відповідальністю і характеризуються застосуванням інших заходів, як примусового, так і реабілітаційно-заохочувального характеру.

4. Перспективи розвитку кримінального права пов'язані з поширенням культуро-антропологічної концепції, яка, у контексті застосування кримінально-правових заходів, вимагає зосередження на правах і свободах усіх учасників суспільних відносин, незалежно від їх кримінально-правового статусу – правопорушник, потерпіла особа або треті особи – та мають особистий інтерес в умовах здійснення кримінально-правового впливу.

5. Культуро-антропологічна методологія забезпечила підґрунтя для визначення кримінально-правових заходів як системи прийомів і способів примусового та реабілітаційно-заохочувального впливу держави на кримінальні практики, правомірну поведінку, детерміновані культурним середовищем, яке склалося в конкретно-історичних умовах.

6. Кримінально-правові заходи утворюють багатоколійну систему заходів кримінально-правового впливу, до якої можуть бути включені: система покарання і судимість, система інших заходів (позбавлених ознак кари) як примусових: примусові заходи медичного характеру, примусові заходи виховного характеру, примусове лікування; спеціальні кримінально-правові заходи, реституційно-компенсаційні кримінально-правові заходи; превентивний та профілактичний нагляд, так і позбавлених ознак державного примусу: заходи реабілітаційно-заохочувального впливу.

7. Формування сучасної системи кримінально-правових заходів в Україні має здійснюватися на умовах забезпечення балансу між публічними і приватними засадами регулювання кримінально-правового конфлікту з метою застосування такого впливу, який є необхідною і достатньою реакцією з боку держави, що спрямована на відновлення соціальної справедливості і характеризується гуманним ставленням до особи, яка вчинила злочин або допустила об'єктивно неправомірну поведінку, враховує зацікавленість потерпілої сторони в усуненні заподіяної шкоди, відшкодуванні завданих збитків і відновленні порушених прав, урахуває інтереси інших осіб, суспільства, держави.

8. Дослідження генезису інституту кримінально-правових заходів на українських землях може бути здійснено на підставі виокремлення

трьох основних етапів суспільного розвитку: давньоруське, середньовічне та постсередньовічне суспільство, кожен з яких характеризується формуванням особливих властивостей як кримінального права в цілому, так і кримінально-правового впливу, зокрема.

Репрезентативною ознакою кримінального права давньоруського періоду слід вважати особливе ставлення до злочину як до «неправди», причому неправда у кримінальному сенсі не відрізняється від аналогічної категорії у цивільному значенні, а кримінальна відповідальність будується на принципах таліону, який став мірилом соціальної справедливості під час пошуку правових форм відповідей на вчинений злочин. Необхідно зазначити, що принцип таліону в період розвитку давньоруського суспільства набуває універсального характеру, оскільки будучи породженим у соціальному середовищі, він набув поширення й універсалізму саме завдяки цивільному праву, однак швидко був адаптований до кримінально-правових відносин.

Період розвитку середньовічного суспільства характеризується посиленням етатистського змісту права, який у кримінальному праві супроводжується не тільки визнанням за злочином порушення правових установлень держави, але й відповідальності, яку тепер несе особа не перед іншим суб'єктом, а перед державою. Таким чином, держава починає приймати на себе обов'язок пошуку адекватної відповіді на вчинений злочин без можливості самостійного вирішення правового спору між суб'єктами кримінально-правових відносин.

Уявляється, що кримінальне право часів формування давньоруського і середньовічного суспільства на українських землях характеризувалося формуванням певних засад відновлювальної юстиції, відповідно до якої інтереси потерпілої особи розглядаються на рівні з інтересами держави щодо відновлення соціальної справедливості, порушеної вчиненням злочином. Таким чином, поряд із покаранням застосовуються інші кримінально-правові заходи, і публічні засади юридичної відповідальності не виключають приватного способу регулювання кримінально-правового спору. Кримінальне право вказаних історичних етапів характеризується широким переліком можливостей щодо звільнення особи від покарання у разі відсутності в діяннях рецидиву чи вчинення декількох злочинів, які не відзначаються значною небезпекою як для держави, так і для потерпілих, а широке використання як базового покарання штрафу дає можливість говорити про гуманістичне спрямування розвитку кримінального права, наскільки можна вважати таким право в епоху середньовіччя.

9. Враховуючи той загальновизнаний факт, що Конституція України встановлює засади застосування кримінально-правового впливу, і на основі здійсненого аналізу окремих положень, якими регулюється реалізація кримінально-правових заходів, зроблено висновок, що в Конституції України культуро-антропологічний вимір права проявляється в концентрованому вигляді, оскільки Основний закон держави являє

собою систему загальнообов'язкових норм, які відображають національно-культурні особливості розвитку українського народу. Культурологічний зміст Основного закону держави визначається не тільки очевидною соціально-культурною обумовленістю формування засад соціального розвитку і державного будівництва, які повинні здійснюватися в умовах збереження й реалізації здобутків українського суспільства, що отримали перевірку часом і підтвердили свою життєвість, але й необхідністю використання тільки тих засобів правового впливу, які не суперечать принципам соціального розвитку та склалися в умовах розбудови автентичної національної культури.

10. Культуро-антропологічний підхід до аналізу кримінального покарання поряд із нормативно-доктринальним підходом до визначення кримінального покарання, який орієнтує на дослідження змістовних характеристик покарання у їх статичному стані, та поглядом на кримінальне покарання у його соціологічному значенні, який дає можливість акцентувати увагу на динамічному процесі впливу на осередки соціальної структури, акцентує увагу на відповідності покарання цивілізаційному розвитку суспільства із визнанням людини, її прав та фундаментальних свобод як єдиної міри оцінки ефективності кримінального покарання.

11. Примусові заходи медичного характеру являють собою примусовий вплив на особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене Особливою частиною КК України, у стані неосудності, обмеженої осудності, та особу, яка вчинила злочин у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання, який здійснюється у формі надання психіатричної допомоги амбулаторно або поміщення особи до психіатричної установи виключно за рішенням суду, винесеного на дискреційних засадах. З позиції культуро-антропологічного виміру це є актом гуманного відношення до особи з відмовою від застосування кримінального покарання та лікування особи за рахунок держави.

12. Примусове лікування є особливим видом додаткового кримінально-правового заходу примусового характеру, який застосовується судом на дискреційних засадах до особи, що вчинила злочин або об'єктивно неправомірне діяння і має хворобу, яка становить небезпеку для інших осіб, шляхом надання медичної допомоги, необхідної і достатньої в конкретних умовах, що є актом гуманного ставлення як до особи, яка вчинила злочин, так і до інших осіб, захист інтересів яких є завданням кримінального закону.

13. Примусові заходи виховного характеру, в культуро-антропологічному вимірі, являють собою застосовувані на альтернативних засадах примусові прийоми і способи впливу, що призначаються судом особі, яка не досягла повноліття, з метою здійснення її юридичного перевиховання й попередження можливості вчинення злочинного діяння у майбутньому. Застосування примусових заходів виховного характеру до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння у віці від одинадцяти

років до досягнення віку кримінальної відповідальності, не повинно мати кримінально-правового характеру і тому відповідні заходи підлягають виключенню із системи заходів кримінально-правового впливу.

14. Спеціальними кримінально-правовими заходами слід визнавати окремі прийоми і способи здійснення кримінально-правового впливу, які застосовуються судом як разом, так і окремо від покарання, до особи, що вчинила злочин або об'єктивно неправомірне діяння з метою попередження можливості вчинення діяння у майбутньому. До спеціальних кримінально-правових заходів може бути віднесено: спеціальну конфіскацію: 1) гроші, цінності та майно, які були здобуті злочинним шляхом у процесі вчинення злочинів або об'єктивно неправомірних діянь, або їх грошовий еквівалент; 2) предмети, які використовувалися як знаряддя, обладнання та інші засоби вчинення злочину або об'єктивно неправомірних діянь; позбавлення спеціального права з використанням якого або із зловживанням яким було вчинено злочин або об'єктивно неправомірне діяння.

15. Під реституційно-компенсаційними кримінально-правовими заходами слід розуміти примусові заходи індивідуального характеру, які застосовуються в судовому порядку з метою усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданих збитків або відновлення порушених прав, тобто подолання тих суспільно небезпечних наслідків, які утворилися в результаті вчинення злочинного або об'єктивно неправомірного діяння.

16. Кримінально-правові заходи з превентивно-профілактичним змістом являють собою різновид соціально-профілактичної примусової діяльності, яка має індивідуальний характер і здійснюється щодо осіб, які відбули покарання до зняття або погашення судимості, з метою попередження вчинення вказаними особами злочинів.

17. Реабілітаційно-заохочувальні заходи являють собою систему прийомів і способів впливу на поведінку особи, яка вчинила злочин, з метою спонукання особи до соціально-позитивної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусового кримінально-правового впливу, за виключенням заходів, які мають реституційно-компенсаційний характер.

18. Під функціями кримінально-правових заходів слід розуміти основні напрямки правового впливу на суспільні відносини, що виникають у процесі вчинення злочину або об'єктивно неправомірного діяння з метою покарання, виправлення, превенції та профілактики, перевиховання, надання медичної допомоги і лікування осіб, усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданих збитків та відновлення порушених прав (реституційна функція), реабілітації та заохочення, створюючи тим самим особливий правовий режим протидії злочинним проявам, який характеризується збалансуванням публічних і приватних засад здійснення кримінально-правового впливу.

19. Інструментальні властивості кримінально-правових заходів указують на існування трьох рівнів функціонування заходів кримінально-

правового впливу. Інституційний рівень пов'язаний з утворенням нормативно-правових засад функціонування кримінально-правових заходів шляхом визначення окремих видів кримінально-правових заходів, які підлягають застосуванню за тих або інших фактичних та формальних підстав; переліком кримінально-правових заходів; нормативним закріпленням умов та підстав звільнення від застосування кримінально-правових заходів; визначенням порядку, умов та підстав застосування кримінально-правових заходів на засадах альтернативи та інші положення. Диференційний рівень функціонування кримінально-правових заходів визначається змістом діяльності законодавця, яка полягає у нормативному закріпленні на загальному для всіх випадків рівні правил застосування кримінально-правових заходів, що враховують суспільну небезпеку діяння, ознаки суб'єкта злочину, а також видові властивості кримінально-правових заходів, визначені законом, і застосування яких визнається справедливим. Рівень індивідуалізації кримінально-правових заходів являє собою процес трансформування кримінально-правової санкції, в якій передбачається покарання, і кримінально-правових заходів, положення про які закріплено в диспозиціях статей Загальної частини КК України, в конкретні види та міру кримінально-правового впливу в залежності від особливостей вчиненого суспільно небезпечного діяння та властивостей особи, яка його вчинила.

20. Функція кари, яка притаманна кримінальному покаранню і судимості, у своєму культуро-антропологічному значенні є певним напрямком правового впливу, який супроводжується позбавленням або обмеженням юридичних благ винної особи за виключенням життя і здоров'я особи, особистої гідності, громадянства, здійснюваного в умовах примусового, публічно-правового регулювання.

21. Функція виправлення уособлює основний напрямок правового впливу кримінально-правових заходів, який полягає в юридичному виправленні особи, шляхом впливу на її свідомість з метою формування позитивного ставлення до загальносоціальних і культурних цінностей, які отримали закріплення у кримінальному праві.

22. Превентивно-профілактична функція кримінально-правових заходів у культуро-антропологічному вимірі являє собою основний напрямок як примусового, так і заохочувально-реабілітаційного впливу, мета здійснення яких полягає у перешкодженні вчиненню злочинів.

23. На підставі здійсненого аналізу характеристик реституційно-компенсаційної функції визначено, що під нею слід розуміти основний напрямок застосування кримінально-правових заходів, який характеризується матеріальним та інтелектуально-вольовим впливом з метою відновлення соціального стану, що існував до моменту вчинення злочину і характеризувався відсутністю шкоди або загрози її заподіяння соціальним та культурним цінностям та належною поведінкою особи, яка має фізичні, психологічні та психічні можливості діяти у відповідності до кримінально-правових заборон.

24. Визначено, що лікувальна функція інших кримінально-правових заходів являє собою основний напрямок впливу в процесі застосування примусових заходів медичного характеру і примусового лікування, який орієнтований на надання медичної допомоги і лікування особи, в якій наявні симптоми хворобливого стану з метою відведення загрози небезпеки від соціальних зв'язків і можливості поширення хвороби серед інших осіб.

25. Установлено, що кримінально-правовим заходам притаманною є виховна функція, яка являє собою основний напрямок регулятивного впливу, спрямованого на формування нових стереотипів поведінки особи у відповідності до соціальних цінностей, які знаходяться під охороною кримінального закону, з метою формування правової культури індивідуального рівня, яка здатна утримати особу від вчинення злочинних діянь.

26. Культуро-антропологічний підхід до визначення ефективності функціонування кримінально-правових заходів характеризується застосуванням системи декількох критеріїв. По-перше, критерій культуро-антропологічної легітимності, відповідно до якого застосуванню підлягають тільки ті кримінально-правові заходи, які відповідають визнаним культурологічним цінностям з недопущенням використання таких прийомів і способів впливу, які здатні завдавати страждань або принижувати людську гідність особи. По-друге, критерій недопущення надмірного примусового впливу, відповідно до якого цілі, способи та предмет функціонування різних кримінально-правових заходів у кримінальному праві не підлягають універсалізації. По-третє, необхідно враховувати фактор відрізка часу, протягом якого досягаються цілі функціонування заходів кримінально-правового впливу. По-четверте, слід встановлювати оптимальний баланс між усіма видами витрат (матеріальні, інтелектуальні) і досягненням поставлених застосуванням кримінально-правових заходів цілей.

27. Пропонується конституційний принцип індивідуалізації застосування кримінально-правових заходів трансформувати у певний алгоритм діяльності суду в процесі розгляду питання про необхідність застосування кримінально-правових заходів, який включає такі етапи: по-перше, слід розглядати можливість та необхідність застосування інших основних примусових кримінально-правових заходів, а в разі визнання недоцільності або неефективності застосування – розглядати можливість призначення додаткових кримінально-правових заходів, за винятком профілактично-превентивних заходів, і тільки у разі неможливості забезпечення необхідного і достатнього впливу вирішується питання про застосування основного покарання; по-друге, при визнанні необхідності застосування покарання суд вирішує питання щодо застосування додаткових інших кримінально-правових заходів, а в разі визнання недостатності кримінально-правового впливу, вирішує питання про застосування додаткових кримінальних покарань.

28. Уявляється доцільним доповнення Загальної частини КК України розділом IX-I «Кримінально-правові заходи», в якому нормативно закріпити

систему кримінально-правових заходів з визначенням як змістовних характеристик спеціальних, реституційно-компенсаційних, превентивно-профілактичних, реабілітаційно-заохочувальних заходів, так і загальних засад їх застосування на підставі виокремлення основних і додаткових кримінально-правових заходів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір : монографія / Олександр Васильович Козаченко. – Миколаїв : Ліон, 2011. – 504 с.

Рецензія:

1. Стрельцов Є.Л. Рецензія на монографію О.В. Козаченка «Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір» / Є.Л. Стрельцов // Форум права. – 2011. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11celkam.pdf>

Публікації у фахових виданнях:

1. Козаченко А.В. Проблемы унификации уголовно-правовых понятий (к постановке вопроса) / А.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – Вип.14. – С. 148–151.
2. Козаченко А.В. Унификация понятий уголовного законодательства / А.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2003. – № 16. – С. 607–610.
3. Козаченко О.В. Деякі питання реформування кримінального законодавства щодо злочинів проти здоров'я населення / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Юрид. л-ра, 2003. – Вип. 16. – С. 356–360.
4. Козаченко О.В. До проблеми вдосконалення кримінально-правових заходів боротьби з контрабандою наркотичних засобів / О.В. Козаченко // Митна справа. – 2004. – № 4. – С. 27–30.
5. Козаченко А.В. Организованная преступность и коррупция в сфере использования информационных технологий (на материалах Николаевской области) / А. В. Козаченко // Криминогенная ситуация на юге Украины : сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дрёмина. – Б-ка журнала «Юридичний вісник». – О. : Фенікс, 2004. – С.112–118.
6. Козаченко О.В. Застосування інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності юридичних осіб

/ О.В. Козаченко // Підприємництво, господарство і право. – № 2. – 2005. – С. 39–42.

7. Козаченко О. В. Теоретичне визначення поняття та меж застосування кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького ун-ту управління та права. – 2005. – № 3. – С. 238–242.

8. Козаченко А.В. Противодействие коррупции в условиях региональной экономики / А.В. Козаченко // Правовые проблемы противодействия организованной преступности : сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дрёмина. – Б-ка журн. «Юридичний вісник». – О. : Фенікс, 2005. – С. 136–144.

9. Козаченко О.В. Правова природа інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності колективних суб'єктів / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2005. – Вип. 26. – С. 237–241.

10. Козаченко О. Теоретичне визначення змісту та меж застосування кримінально-правових заходів / О. Козаченко // Право України. – 2005. – № 10. – С. 41–44.

11. Козаченко О.В. Теоретичне визначення поняття та меж застосування кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – О. : Юрид. л-ра, 2005. – С. 172–177.

12. Козаченко О.В. Формування інституту інших кримінально-правових заходів в епоху премодерну / О.В. Козаченко // Nauczyciel i szkoła (Республіка Польща). – 2006. – № 3–4. – С. 81–88.

13. Козаченко О.В. Інституційне визначення лікувальних заходів / О.В. Козаченко // Вісник прокуратури. – 2006. – № 2. – С. 89–94.

14. Козаченко О.В. Новітні погляди на типологію кримінального права / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 29. – С. 73–77.

15. Козаченко О.В. Перспективи розвитку кримінального права в умовах постмодерну / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 28. – С. 57–63.

16. Козаченко О.В. Антроподицея як підґрунтя для підвищення ефективності кримінального права / О.В. Козаченко // Сучасна кримінологія в Україні та проблеми протидії злочинності : зб. наук. праць / за ред. М.П. Орзиха, В.М. Дрьоміна. – Б-ка журн. «Юридичний вісник». – О. : Фенікс, 2008. – С. 130–136.

17. Козаченко О.В. Парадигма кримінального права епохи постмодерну / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2008. – Вип. 40. – С. 156–160.

18. Козаченко О.В. Історико-культурологічний вимір сучасного українського кримінального права / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 48. – С. 254–258.

19. Козаченко О.В. Культурологічний вимір парадигми сучасного кримінального права / О.В. Козаченко // Право України. – 2009. – № 5. – С. 121–126.

20. Козаченко О.В. Методологічний аспект типології кримінального права / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 45. – С. 60–63.

21. Козаченко О.В. Предмет наукової дискусії – держава і право епохи постмодерну / О.В. Козаченко // Право України. – 2009. – № 12. – С. 250–253.

22. Козаченко О.В. Обговорення проблем сучасного виміру держави і права / О.В. Козаченко // Право України. – 2009. – № 1. – С. 145–151.

23. Козаченко О.В. Альтернативи кримінальній відповідальності *de lege lata, de lege ferenda* / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – Миколаїв, 2009. – Вип. 38. – С. 11–19.

24. Козаченко О.В. Герменевтичний вимір категорій кримінального закону / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 50. – С. 182–188.

25. Козаченко А.В. Культуро-антропологический подход к пониманию современного уголовного права / А.В. Козаченко // Евразийский юридический журнал РФ. – 2010. – № 8. – С. 92–95.

26. Козаченко О.В. Культуро-антропологічний підхід до визначення кримінального права / О.В. Козаченко // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 191–200.

27. Козаченко О.В. Альтернативи кримінальній відповідальності в механізмі кримінально-правового впливу / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2010. – Вип. 54. – С. 174–179.

28. Козаченко О.В. Генезис публічного права: від становлення до сучасності / О.В. Козаченко // Право України. – 2011. – № 11. – С. 322–325.

29. Козаченко О.В. Відображення окремих положень кримінально-правового впливу в українській класичній літературі / О.В. Козаченко // Форум права. – 2011. – № 3.

30. Козаченко О.В. Людина і закон: публічно-правовий вимір // Право України. – 2012. – № 1-2. – С. 514–517.

Публікації, які додатково відображають результати дисертаційного дослідження:

1. Козаченко О.В. Наркотизм на Півдні України / О.В. Козаченко // Історія півдня України від найдавніших часів до сучасності: проблеми національного, політичного, соціального, економічного, технічного, правового, релігійного та культурного розвитку : зб. наук. праць. – Миколаїв, 1999.
2. Козаченко О.В. Право на здоров'я в світлі Загальної Декларації прав людини / О.В. Козаченко // Могилянські читання : зб. тез і допов. наук.-практ. конференції – Миколаїв, 1999. – С. 67–63.
3. Козаченко О.В. Деякі питання технічного забезпечення діяльності органів, що займаються порушенням кримінальних справ за скоєння злочинів, спрямованих проти здоров'я населення / О.В. Козаченко // Захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в процесі правоохоронної діяльності : зб. тез і допов. на міжнар. наук.-практ. конференції. – Донецьк, 2001. – С. 395–400.
4. Козаченко О.В. Предмет та об'єкт окремих злочинів, спрямованих проти здоров'я населення / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Юрид. л-ра, 2001. – Вип. 10-11. – С. 203–208.
5. Козаченко О.В. Питання встановлення ознак предмета наркотизму / О.В. Козаченко // Економіка, фінанси, право. – 2001. – №5. – С. 24–26.
6. Козаченко О.В. Кримінально-правові ознаки прекурсорів та одурманюючих речовин / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. – О. : Юрид. л-ра, 2001. – Вип. 12. – С. 310–313.
7. Козаченко О.В. Окремі питання кваліфікації злочинів, предметом яких виступають наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – Вип. 13-14. – С. 505–509.
8. Козаченко О.В. Деякі питання уніфікації кримінально-правових понять / О.В. Козаченко // Могилянські читання : зб. тез і допов. наук.-практ. конференції – Миколаїв, 2002. – С. 138–143.
9. Козаченко О. Вдосконалення механізму розгляду звернень громадян стосовно діяльності АПК / О. Козаченко, Ю. Кіщак, М. Міняйло // Адвокат. – 2004. – №1. – С. 35–37.
10. Козаченко О. Вдосконалення механізму розгляду звернень громадян стосовно діяльності АПК / О. Козаченко, Ю. Кіщак, М. Міняйло // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – №1. – С. 118–120.
11. Козаченко А. В. Экономическая преступность и коррупция как функциональные предпосылки существования транспортных коридоров / А. В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Фенікс, 2004. – Вип. 20. – С. 147–156.
12. Козаченко О. Організаційно-методичні підходи до розгляду звернень громадян у період реформування АПК / О. Козаченко, Ю. Кіщак,

М. Міняйло // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 76–79.

13. Козаченко А.В. Уровень распространенности и характер коррупционных правонарушений в Николаевской области / А.В. Козаченко // Коррупция: региональные и отраслевые тенденции : сб. науч. трудов. – О., 2004. – С. 138–146.

14. Козаченко О.В. Тіньова економіка в умовах глобалізації: регіональні прояви (на матеріалах Миколаївської області) / О.В. Козаченко // Молодь у юридичній науці. – Хмельницьк, 2004. – С. 405–407.

15. Козаченко О.В. Роль педагогічної і наукової діяльності в процесі підвищення рівня правової культури особистості / О.В. Козаченко // Стан, проблеми та перспективи розвитку науки в Миколаївській області : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2004. – С. 56–61.

16. Козаченко О.В. Форми функціонування тіньової економіки в умовах стратегії глобального світу: регіональні особливості / О.В. Козаченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Фенікс, 2005. – Вип. 26. – С. 228–234.

17. Козаченко А.В. Экономико-правовые предпосылки распространения коррупции в условиях региональной экономики / А.В. Козаченко, В.И. Терентьев // Правові аспекти боротьби з організованою злочинністю на сучасному етапі розбудови державності : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2005. – С. 33–37.

18. Козаченко О.В. Тіньова економіка та її регіональні особливості (на матеріалах Миколаївської області) / О.В. Козаченко // Правові аспекти боротьби з організованою злочинністю на сучасному етапі розбудови державності : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2005. – С. 30–33.

19. Козаченко О.В. До обґрунтування можливості застосування кримінально-правових заходів відносно колективних суб'єктів / О.В. Козаченко // Право ХХІ століття: становлення та перспективи розвитку : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2006. – С. 87–91.

20. Козаченко О.В. Амбівалентна природа лікувальних заходів, передбачених кримінальним правом України / О.В. Козаченко // Боротьба зі злочинністю та права людини : зб. наук. статей. – О., 2006. – С. 168–175.

21. Козаченко О.В. До питання про шляхи гуманізації сучасного кримінального права / О.В. Козаченко // Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії. – О., 2006. – С. 78–82.

22. Козаченко О.В. До питання про штучне розширення меж судової дискреції при застосуванні інших кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // Проблеми реформування судової влади в Україні. – Симферополь, 2007. – С. 133–136.

23. Козаченко О.В. Пеналізація в умовах різних історичних епох розвитку кримінального права на українських землях / О.В. Козаченко // Сучасні тенденції розвитку держави та права. – Миколаїв, 2007. – Вип. 1. – С. 7–19.

24. Козаченко О.В. Антроподицея кримінального права / О.В. Козаченко // *Визначальні тенденції генезису державності і права* : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2007. – С. 106–109.

25. Козаченко О.В. Індивідуальні фактори зміцнення правопорядку у кримінально-правовій сфері / О.В. Козаченко // *Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри*. – О., 2008. – С. 119–121.

26. Козаченко О.В. Кримінальне законодавство України: *de lege priori, lata, ferenda* / О.В. Козаченко // *Сучасний вимір держави та права* : зб. наук. праць / за ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2008. – С. 78–80.

27. Козаченко О.В. Юридична відповідальність і кримінально-правові заходи: проблеми співвідношення / О.В. Козаченко // *Трансформація юридичної відповідальності на сучасному етапі розвитку суспільства*. – Донецьк, 2008. – С. 98–102.

28. Козаченко О.В. Сучасна кримінальна політика української держави: новації та традиції / О.В. Козаченко // *Сучасні тенденції розвитку держави та права України* : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2008. – С. 28–40.

29. Козаченко О.В. Визначальні тенденції сучасної кримінально-правової політики України / О.В. Козаченко // *Перспективи розвитку юридичної науки очима молоді* : зб. наук. праць. – Миколаїв, 2008. – С. 6–10.

30. Козаченко О.В. Засади розмежування адміністративних та кримінально-правових заходів протидії злочинним проявам / О.В. Козаченко // *Терези Феміди (спец. вип.)*. – 2009. – С. 26–30.

31. Козаченко О.В. Роль судової дискреції в процесі застосування кримінального права / О.В. Козаченко // *Судова практика*. – 2009. – № 7. – С. 3–8.

32. Козаченко О.В. Антроподицея як напрямок реформування кримінального права / О.В. Козаченко // *Правове життя сучасної України* : тези допов. Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу 5–6 червня 2009. – О., 2009. – С. 94–96.

33. Козаченко О.В. Юридична природа альтернативних кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // *Держава і право: de lege praeterita, instante, future* : тези міжнар. наук.-практ. конф. «П'яті Прибузькі юридичні читання» 27–28 листопада 2009. – Миколаїв, 2009. – С. 292–293.

34. Козаченко О.В. Роль християнства в розбудові системи кримінально-правових заходів сучасності / О.В. Козаченко // *Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави* : зб. наук. праць. – Черкаси, 2010. – С. 267–269.

35. Kozachenko O. Prospects of complex research of modern criminal law: the cultural-anthropological approach / O. Kozachenko // *The Genesis of Public Law: from the Beginning to the Present Days: Collection of Scientific Papers*. – Mykolaiv : Ilion, 2010. – С. 126–128.

36. Козаченко О. До проблеми визначення кримінального закону як елементу культури / О. Козаченко, О. Горта // Генезис публічного права від становлення до сучасності : зб. наук. праць. – Миколаїв : Іліон, 2010. – С. 165–167.

37. Козаченко А.В. Некоторые аспекты уголовно-правовой охраны отношений в сфере осуществления правосудия / А.В. Козаченко, С.В. Щербина // Генезис публичного права: от становления до современности. – Николаев : Иллион, 2010. – С. 176–177.

38. Козаченко О.В. Альтернативні заходи як засоби гуманізації кримінального законодавства / О.В. Козаченко // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. професор. та аспірант. складу ОНЮА 21–22 травня 2010 року. – О., 2010. – С. 549–551.

39. Козаченко О.В. Християнські мотиви парадигми сучасного кримінального права / О.В. Козаченко // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральності особистості : матеріали XXVII Міжнар. наук.-практ. конференції. – Донецьк, 2010. – С. 165–167.

40. Козаченко О.В. Ознаки об'єкта кримінально-правової охорони злочинних посягань на власність // Судова практика. – 2010. – № 4. – С. 3–8.

41. Козаченко О.В. Бінарність лікувальних заходів у кримінальному праві України / О.В. Козаченко // Протидія наркозалежності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів : матеріали українсько-німецької наук.-практ. конференції, м. Донецьк, 26–27 травня 2011 р. – Донецьк, 2011. – С. 115–119.

42. Козаченко О.В. Культуро-антропологічний підхід до періодизації українського кримінального права / О.В. Козаченко // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011 : зб. наук. праць. – Т. 1 / за ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 32–37.

43. Козаченко О.В. Особливості нормативного визначення об'єктивних ознак злочинної торгівлі людьми за законодавством України / О.В. Козаченко, В. Багірова // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011 : зб. наук. праць. – Т. 2 / за ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 22–28.

44. Козаченко А.В. К вопросу о содержании позитивной уголовной ответственности / О.В. Козаченко, В.В. Бурунова // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011 : зб. наук. праць. – Т. 2 / за ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 45–49.

45. Козаченко О.В. Обмежена осудність: проблема законодавчого визначення / О.В. Козаченко, Д.О. Пантелеймонова // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011 : зб. наук. праць. – Т. 2 / за ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 160–166.

46. Козаченко А.В. Склонение к употреблению наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов: сравнительно-правовой анализ

состава преступлення / А.В. Козаченко, А.М. Пушкар // Новітні наукові дослідження держави і права – 2011 : зб. наук. праць. – Т. 2 / за ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 178–183.

47. Козаченко О. Відтворення християнських догм в заходах кримінально-правового впливу в умовах української системи деліктного права / О.В. Козаченко // Людина і закон: публічно-правовий вимір : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «VII Прибузькі юридичні читання», 25-26 листопада 2011 року / за ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 144–146.

48. Козаченко О.В. Реституційність як ознака ефективності сучасних кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук. конф. професор.-виклад. та аспірант. складу. – О., 2011. – Т. 2. – С. 227–229.

49. Козаченко А.В. Альтернативные уголовно-правовые меры в законодательстве Украины / А.В. Козаченко // Совершенствование уголовного законодательства в современных условиях : сб. материалов междунар. науч.-практ. конференции. – Санкт-Петербург, 2011. – С. 198–204.

Навчально-методичні видання:

1. Козаченко А.В. Предмет преступлений, связанный с наркотическими средствами, психотропными веществами и прекурсорами / А.В. Козаченко, Н.А. Мирошниченко. – О. : Изд-во ОГУ им. И.И. Мечникова, 1996. – 52 с.

2. Козаченко А.В. Предмет наркотизма : учеб. пособ. / А.В. Козаченко, Н.А. Мирошниченко. – О. : Тетра, 1999. – 58 с.

3. Козаченко О.В. Основні процесуальні і організаційні документи досудового слідства та дізнання : навч.-метод. посіб. / Козаченко О.В. – О., 2002. – 50 с.

4. Козаченко О.В. Адміністративна відповідальність : навч.-метод. посіб. / Козаченко О.В. – О., 2002. – 38 с.

5. Козаченко О.В. Процесуальне оформлення досудового слідства та дізнання : навч. посіб. / Козаченко О.В. – Миколаїв, 2003. – 48 с.

6. Козаченко О.В. Кримінальна відповідальність неповнолітніх : навч.-метод. посіб. / Козаченко О.В. – Миколаїв, 2003. – 28 с.

7. Козаченко О.В. Тестові завдання з кримінального процесу (загальна частина) : навч. посіб. / Козаченко О.В. – Миколаїв, 2004. – 35 с.

8. Козаченко О.В. Кримінально-правові проблеми боротьби з розповсюдженням наркоманії : навч. посіб. / О.В. Козаченко, Н.А. Мирошниченко. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – 100 с.

9. Козаченко О.В. Кримінально-правова боротьба з розповсюдженням наркоманії / О.В. Козаченко, Н.А. Мирошниченко. – О. : Юрид. л-ра, 2005. – 160 с.

10. Козаченко А.В. Уголовный процесс Украины : учеб.-практ. пособ. / Козаченко О.В. – Николаев : Изд-во «Илион», 2007. – 344 с.

11. Козаченко О.В. Кримінальний процес України : навч.-практ. посіб. / Козаченко О.В. – Миколаїв : Іліон, 2008. – 289 с.

12. Козаченко А.В. Феномен транснаціональної преступности : науч.-практ. пособ. / А.В. Козаченко, Н.В. Клёван. – Николаев : ООО «Фирма «Илион», 2009. – 408 с.

АНОТАЦІЯ

Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи в Україні: культуро-антропологічна концепція. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2012.

Дисертацію присвячено дослідженню кримінально-правових заходів як системи прийомів і способів примусового та реабілітаційно-заохочувального впливу держави на кримінальні практики, правомірну поведінку, детерміновані культурним середовищем, яке існує в конкретно-історичних умовах. Обґрунтовано доцільність і необхідність використання культуро-антропологічної методології в процесі дослідження кримінально-правових заходів, їх генезису, функціонування і практики застосування. Додатково аргументовано необхідність дослідження феномену права на засадах абсолютизації генетичного взаємозв'язку з культурою. Систематизовано концептуальні ідеї щодо суттєвих та змістовних характеристик системи кримінально-правових заходів. Визначено історично обумовлену, доктринально виражену, функціонально вивірену та практично доцільну можливість використання уніфікованого поняття «кримінально-правові заходи». Охарактеризовано об'єктивні та суб'єктивні змістовні властивості як кримінально-правових заходів у цілому, так і окремих їх видів. Досліджено історичні витоки кримінально-правового регулювання відносин, що виникають у процесі застосування кримінально-правових заходів, визначено основні етапи формування кримінального права на українських землях та суттєві властивості, які визначають особливості українського пеналізаційного (депеналізаційного) процесу. Установлено культуро-антропологічні властивості функцій кримінально-правових заходів, проаналізовано суттєві ознаки та структурні елементи окремих видів функцій, які реалізуються у процесі застосування кримінально-правових заходів. Уточнено публічно-правові засади застосування кримінально-правових заходів з позиції застосування культуро-антропологічної методології. На підставі виокремлення основних та додаткових видів розроблено та запропоновано до використання алгоритм застосування системи кримінально-правових заходів.

Ключові слова: система кримінально-правових заходів, культуро-антропологічна методологія, кримінальне покарання, спеціальні

кримінально-правові заходи, кара, реституційна функція кримінально-правових заходів, ефективність кримінально-правового впливу.

АННОТАЦІЯ

Козаченко А.В. Уголовно-правовые меры в Украине: культурно-антропологическая концепция. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2012.

В диссертации исследуются уголовно-правовые меры, представляющие собой систему приемов и способов принудительного и реабилитационно-поощрительного воздействия государства на криминальные практики, правомерное поведение, детерминированные культурной средой, которая существует в конкретно-исторических условиях.

Обоснованы целесообразность и необходимость использования культурно-антропологической методологии в процессе исследования уголовно-правовых мер, их генезиса, функционирования и практики применения.

Дополнительно аргументирована необходимость исследования феномена права в качестве структурного элемента культуры, система которого формируется сочетанием социальных волей, ориентированных на защиту социальных ценностей, имеющих одновременно правовую и культурологическую ценность и обосновывающих применение правовых мер воздействия на поведение человека, соответствующих нравственным критериям цивилизационного развития и обеспечивающих формирование правопорядка, в котором человеческий фактор имеет фундаментальное значение.

Исследована характеристика современного уголовного права, которая определяет три основных направления уголовно-правового воздействия: дальнейшее формирование гуманистических основ применения уголовно-правовых мер; учет интересов потерпевшего в процессе осуществления уголовно-правового воздействия; обеспечение баланса интересов человека, общества, государства.

Систематизированы концептуальные идеи относительно сущностных и содержательных характеристик системы уголовно-правовых мер, которую формируют уголовное наказание с судимостью, принудительные меры медицинского и воспитательного характера, принудительное лечение, специальные, реституционно-компенсационные, превентивно-профилактические, реабилитационно-поощрительные уголовно-правовые меры.

Охарактеризованы качественные, а также объективные и субъективные содержательные признаки как уголовно-правовых мер в целом, так и

отдельных их видов. Сущность уголовно-правовых мер проявляется в обоснованной уровнем национальной культуры и установленной уголовным правом степени социальной справедливости, которая в процессе применения уголовно-правовых мер, предусмотренных законом (объективная характеристика), обеспечивает кару, исправление, перевоспитание, оказание медицинской помощи и уголовно-правовую реституцию, превентивно-профилактическое воздействие (субъективное свойство).

Исследованы исторические предпосылки уголовно-правового регулирования отношений, возникающих в процессе применения уголовно-правовых мер. Проанализированы основные этапы формирования уголовного права на украинских землях, качественные признаки и структурные элементы которых предопределяют особенности украинского пенализационного (депенализационного) процесса с выделением трех исторических периодов.

Выявлены культуро-антропологические свойства функций уголовно-правовых мер, проанализированы качественные признаки и структурные элементы отдельных видов функций, к которым относятся карательная, превентивно-профилактическая, реституционно-компенсационная, реабилитационно-поощрительная функции, а также функции исправления, перевоспитания, лечения, которые в своей совокупности формируют особый правовой режим реализации уголовно-правовых мер.

Уточнены публично-правовые основы применения уголовно-правовых мер в контексте применения культуро-антропологической методологии. Разработаны и обоснованы предложения относительно совершенствования уголовного законодательства и практики его применения в связи с необходимостью поиска адекватных и справедливых форм уголовно-правового воздействия на поведение участников уголовных правоотношений. С учетом выделения основных и дополнительных видов уголовно-правовых мер, разработан и предложен к использованию алгоритм применения уголовно-правовых мер.

Ключевые слова: система уголовно-правовых мер, культуро-антропологическая методология, уголовное наказание, специальные уголовно-правовые меры, кара, реституционная функция уголовно-правовых мер, эффективность уголовно-правового воздействия.

SUMMARY

Kozachenko O.V. Criminal-legal measures in Ukraine: a cultural anthropological concept. – Manuscript.

Thesis to obtain the Doctor of Law degree on the specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology, Criminal Executive Law. – National University “Odessa Law Academy”. – Odessa, 2012.

The thesis investigates the criminal-legal measures as an integrated system of an established, viable, functional and mentally adapted ones applied

under the condition of a socially dangerous act defined by law as a crime. The necessity and the need for performing cultural-anthropological methodology in criminal-legal measures research, their genesis and implementation practice is reasoned. The reasonability of study of the phenomenon of law on the basis of absolute placental connection to the culture is also proven. There was given the characteristic of modern criminal law paradigm, which embodies three key areas of criminal-legal impact: development of more humanistic principles of criminal-legal measures implementation, taking into account the interests of the victim in the process of criminal-legal impact performing; meeting the interests of other people who join the relationships in relation to the implementation of criminal-legal measures. Conceptual ideas of relatively significant and meaningful characteristics of criminal-legal measures were systemized. Historically conditioned and doctrinal measured feasibility of using the notion of «criminal-legal measures» was determined. Essential features of criminal-legal measures in general and their separate branches were characterized. The historical origins of criminal-legal regulation of relations arising in the process of criminal-legal measures implementation were researched, the main stages of criminal law formation in the Ukrainian territory were defined as well as main features that determine the peculiarities of Ukrainian penalization (depenalization) process separating three historical ages: pre-modern, modern and postmodern. Cultural-anthropological attributes of criminal-legal measures aims are acknowledged and essential features and structural elements of certain types of functions that are implemented in criminal-legal measures are analyzed. Constitutional and legal principles of criminal-legal measures application are specified from the perspective of applying cultural-anthropological methodology. Proposals on the criminal law perfection and its application in search of adequate and equitable forms of criminal law influence on behavior of the person who committed the act with elements of crime are developed.

Key words: system of criminal-legal measures, cultural-anthropological methodology, criminal penalty, special criminal-legal measures, punishment, restitution function of criminal-legal measures, the effect of criminal and legal impact.